

Situla, Glasnik Narodnega muzeja v Ljubljani (Opuscula Musei Nationalis Labacensis) zv. 4, Ljubljana 1961, str. 123.

Zvezek 4 sestavlja več študij in poročil. J. Šašel v članku »Bellum Serdicense« razpravlja o napisu oziroma izrazu bellum Serdicense — bitka pri Serdiki-Sofiji. Napis je bil vklesan na kenotafu, ki so ga izkopali leta 1953 v Sremski Mitrovici. Težišče razprave je na določitvi časa v katerem je bil kenotaf postavljen ter historičnega ozadja. Po izčrpnih analizi in dokumentaciji zaključuje avtor, da številni znaki — med njimi posebej izraz »bello desideratus« ter omemba »scholae centuriorum«, postavlja kenotaf v 3. stoletje. Načelno prihaja v tej dobi v poštev nekaj dogodkov, ob katerih je moglo priti do bitke pri Serdiki. Najbolj verjetno je, po avtorju, da je to bilo za vlade Galijena v letu 261 n. št. Zgodovinsko ozadje kenotafa iz Sirmija pa je morda zavrnitev Makrijana, ki je začel leta 261 z očetom prodirati z večjo armado preko Male Azije proti Galijenu.

V članku »Cernunnos v Sloveniji« govori P. Petru o nagrobniku iz Bele krajine, na katerem so upodobitve keltskega božanstva Cernunnosa. Zanj je značilno jelenje rogovje in torques, često pa so pridani še jelen, bik, ovnoglava kača ter vreča obilja. Bistvo Cernunnosa je povezano z rodovitnostjo narave, plodnostjo človeka in živali. Zadržuje se pod površjem, često pa se združuje s simbolom mrtvih in zato ni čudno, če se upodablja na nagrobnikih. S tem nagrobnikom, ki ga avtor datira v čas 2. st. n. št. je Cernunnos izpričan tudi za jugoslovansko ozemlje. Pomemben je tudi zaradi tega, ker spada med redke izrazite spomenike predrimskega verstva, ki se je obdržalo tudi po rimski osvojitvi naših krajev.

E. Diez je v članku »Die Hadriansbüste in Ptuj« objavila Hadrijanov portret, ki se danes nahaja v Ptuj. Avtorica postavlja možnost, da imamo mogoče pred seboj prvi Hadrijanov portret iz Podonavskih provinc, ki jih je cesar pogostokrat obiskoval. Do sedaj namreč ni znana nobena njegova upodobitev, kar je dokaj nenavadno. V. Lahtov je v poročilu »Slučaen naod na 'Gorica' kraj seloto Leskoec Ohridsko« prikazal najdbe iz dveh grobov, ki jih datira pod konec 3. ali na začetek 4. st. n. št.

E. Komorzynski je v članku »Ein Ägyptischer Grabkegel aus Emona« podal analizo glinastega stožca, ki so ga našli v Ljubljani že leta 1889 ob Emonskem obzidju. Stožec je po avtorjevem mnenju prišel v zemljo verjetno že v rimski dobi, v času, ko so se razširili orientalski kultni in je bil verjetno last kakega vojaka, ki ga je nosil s seboj kot amulet. V drugem članku istega avtorja »Der Tonkegel eines Altägyptischen Beamten im Ethnographischen Museum von Ljubljana« pa opisuje podoben glinast stožec, ki ga hranijo v Etnografskem muzeju v Ljubljani in, ki je bil kupljen v Egiptu.

Članek V. Šribarja »Staroslovensko grobišče v Črnomlju« govori o najdbi petih staroslovenskih grobov v Črnomlju, ki so jih odkrili leta 1951. Po skromnih najdbah avtor ne more določiti kateri skupini bi naj grobišče pripadalo, ketlaški ali belobrdski. Avtor sklepa le, da gre v Črnomlju za staroslovensko nekropolo iz X. in XI. st. z morebitnim starejšim horizontom.

Razprava N. Zupaniča »Boz rex Antonum« je historično etnološki donesek k prvemu zgodovinskemu dejanju Slovanov. V njej razpravlja avtor o antskem kralju Bozu, ki je znamenit in pomemben zlasti, ker je to prva po imenu znana oseba slovanske zgodovine in ker je z imenom Boz povezano prvo zgodovinsko dejanje Slovanov. Avtor se ukvarja tudi z vprašanjem etnične pripadnosti ter ugotavlja, da so bili Anti drugega etničnega izvora kot Slovani. Predstavljali so narodopisni spoj dveh različnih ljudstev in to Slovanov ter kavkaških alarodskih Antov, medtem ko naj bi Slovani bili od davnine enotni. Ob koncu pa govori avtor še v izvoru imena Boz, ki je po mnenju nekaterih slovanskega, drugih pa kavkaškoalardskega in nazadnje celo hunškega izvora.

Mehtilda Urleb

Diadora, glasilo Arheološkega muzeja u Zadru, sv. 1, 1951; Zadar 1960, 212 str.

Arheološki muzej v Zadru je kot svoje glasilo začel izdajati strokovni arheološki časopis, ki bo po dosedanjih planih izhajal enkrat letno. S tem glasilom se je Arheološki muzej v Zadru glede publikacij izdvojil od splitskega

»Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku« pri katerem je doslej sodeloval kot ravnopraven član. Tudi ta periodika bo pa bolj lokalnega značaja in se bo v glavnem ukvarjala z vprašanji, ki zadevajo severno Dalmacijo.

V prvi številki, ki je lepo opremljena z relativno dobrimi reprodukcijami, imamo več razprav in poročil, ki se bavijo s problematiko prazgodovine, ravno tako pa tudi antike. Tako poroča Šime Batović v članku »Neolitsko naselje u Smilčiču« o novem najdišču z ostalinami danilske kulturne skupine, ki je odkrito v bližini Zadra. Poleg tega je to najdišče zanimivo posebno še zaradi tu nahajajoče se naselbine iz starejšega neolita s t. i. cardium-impresso keramiko. To najdišče je danes prvo na dalmatinskem kopnu, ki ima impresso keramiko, ako izločimo nekaj fragmentov, najdenih v Danilu med ostalim materialom. Isti avtor je v drugem članku: »Iz ranog željeznog doba Liburnije« podal pregled železnodobnih predmetov nahajajočih se v Arheološkem muzeju v Zadru, predvsem pregled raznih zapestnic, fibul, priveskov in jagod iz brona, jantarja in gline. Te predmete stavlja avtor v drugo polovico 11. do konca 10. stoletja oziroma na začetek 9. stoletja t. j. med 1050. in 900. leto. Po Reineckeovi kronologiji ta material pripada na konec Ha A₂ do konca Ha B₁. Etnično pripisuje najdbe Liburnom in jih uvršča v I. fazo liburnijske kulturne skupine (Liburnija I).

Manjše poročilo o »Pećini Buti« daje Boris Ilakovac, kjer so najdeni tudi razni keramični fragmenti prazgodovinske in rimske periode kakor tudi nekaj kremenih artefaktov. Aleksandar Stipčević pa objavlja v članku »Latenski predmeti iz okolice Obrovca« nekaj fibul, dva meča ter en nož, ki se nahajajo v Arheološkem muzeju v Zadru. V članku se dotika tudi problema ali so upog-njeni meči balkanskega ali italškega porekla.

Problemov antike se dotika članek »Kasnoantička enofora iz Burnuma«, ki ga je napisal Mate Suić. Enofora, ki se sedaj nahaja v Arheološkem muzeju v Zadru, predstavlja glede na plastično dekoracijo in kompozicijo Dioniza in Bakhanta s pantrom za sedaj osamljen primer. Avtor sodi, da je enofora import, časovno bi pa pripadala koncu 2. ali začetku 3. stoletja nove ere. Isti avtor v razpravi »Pravni položaj grških gradova u Manijskom zalivu za rimske vladavine« skuša ugotoviti status, ki so ga nekatera nekdanja grška mesta, polisi, imela za časa rimske uprave v Dalmaciji. Pri tem se je dotaknil Issae, Salone, Tragurija, Pharosa, Epetija in Aspalata. V končnem sklepu sodi avtor, da niti eno od grških mest, naselbin in posestev ni imelo municipalno avtonomijo neprekinjeno do kraja cesarstva, tako da nobeno ni uspelo ustvariti trajno civitas, ki bi jo dalje razvijalo. Po padu Issae, zadnjega suverenega mesta na področju Ilirika, so vsa ostala grška mesta in naselbine padle pod rimsko nadoblast in prišle v inferioren položaj nasproti Saloni. Salona pa je postala naslednica grške Issae in je poleg tega dobila pod svojo nadoblast vse njene naselbine in posesti.

Duje Rendić-Miočević v članku »Nekoliko monumentalnih nadgrobnih stela s portretima iz sjeverne Dalmacije« objavlja nekoliko monumentalnih nagrobnikov s področja Liburnije. Takšna je stela iz okolice Varvarije, druga iz okolice Aenonae (Nina), tretja iz Asserije in četrta iz Kašića. — V članku »Reljef Epone iz Koprna u Dalmaciji« objavlja Antun Ratković prvi ohranjen relief Eponinega kulta v Jugoslaviji. — Boris Ilakovac pa objavlja rimsko metalno svetilko, oljenko-lucerno, ki se nahaja v Arheološkem muzeju v Zadru. Izdelana je iz zlitine z največjim odstotkom bakra. Dno je kasneje vstavljeno in je iz železa. Pokrov svetilke predstavlja žensko lice. Avtor datira svetilko od konca prvega pa do druge tretjine drugega stoletja n. e.

Problemom zgodnjega srednjega veka pripada članek Iva Petriciolia »Fragmenti skulpture od VI. do VIII. stoljeća iz Zadra«. Med velikim številom pleteninaste skulpture danes redko nahajamo primere, katere bi mogli datirati v zgodnejši čas in ki bi predstavljali kontinuiteto razvoja od kasnoantične krščanske do kasnejše pleteninaste skulpture, podobno kakor imamo primere v Italiji. Avtor je medtem zajel precejšnje število fragmentov iz samega Zadra, ki se danes nahajajo v Arheološkem muzeju v Zadru.

Na koncu prinaša Mate Suić tudi poročilo o delu Arheološkega muzeja v Zadru, ki ga je ta opravil od osvoboditve do 1959. leta. P. Korošec